

לפני אידיהן פרק ראשון עבודה זרה

רומי חיבת. משום דכתיב זהו (מלאכי ה) וקרלו להס גבול רשעה. רשע תרגום חייבא ונמלא במעשה מרכבה כי במעשה דרבי מנינא בן מרדיון נגזר על רומי חורבן גדול: **אמר** להן הקב"ה במה עסקתם. פירוש שאל להם **שווקים** להושיב בהם זונות. ה"ה לכל דבר אלא מגנה אותם בדבר גנאי כל מה שיכול כלומר אפי' לנורך זונות עשיתם שווקים: **וארו** היוא אחרי תנינא דמיא לדוב. ול"ת חרצה מלכות צבל עדיפא שנמשלה לארי דכתיב (ירמיה ד) עלה אריה מסצכו והארי מלך צמיות ^ו וי"ל דלע"ג דארי מלך מ"מ דוב הוא ^ו עו יותר ובעל תחבולות כדלמר צפרק קמא דצרכות (דף גי.) ^ו גבי לרות האחרונות משכחות הראשונות הניח מעשה ארי וספר לה נמשלה לארי אלא צשעה שהיתה מושלת בכל העולם ועתה היא ממלכה שפלה צבל פרס גס עתה היא חשוזה אחר רומי ותעמוד צחציבותה עד סמוך לציאת המשיח כמו שמפרש בסמוך: **הרבה** גשרים גשרוני. אף על גב דרומי נמי תקנו גשרים כדלמר צפרק צמה מדליקין (שנת דף גז.) מ"מ אינם חשונים כ"כ צמקון גשרים כמו פרס: **ואנן** בנינן. הא ללא קאמרי שצנו צית המקדש כששאל מהן צמה עסקתם דלפי זה לא עשו אלא אותו הדור והקב"ה שאל צמה זכו צכל דור ודור: **מאי** שנא הני דלא קא חשיב. פי' צבל ויון רשע (א) ארבע מלכיות שנשתעבדו בישראל וחשונים היו צבל מכל צשעים אומות לא צעי: **משכא** מלכותיהו עדי דאתי משיח. והא דלמרינן עמידה פרס שספול ציד רומי היינו סמוך לציאת המשיח כדלמרינן ^ו (סנהדרין דף תנא:) עמידה מלכות רומי ^ו שמשפוט על כל העולם משעה חדשים: **מאי** בעי בשעיר ומאי בעי בפארן. ופארן מארץ ישמעאלים כדכתיב גבי הגר (בראשית כה) צמדצר פארן וסמין אסיפיה דקרא וקדוש מהר פארן סלה ולא גרסינן מאי צעי צמינן דתימן משעיר הוא דכתיב (עובדיה ה) ותמו גבורין תימן למען יכרת איש מהר מהר עשו מיהו קשיא לגירסת רש"י אמאי מיימי קרא דצצוק למדרש הכי צקרא דלימא צוזאת הצרכה נמי הוצרכ פארן וי"ל דאיכא למידרשיה כדדריש ליה צפרק שור שנגח ארבעה וחמשה (צ"ק דף גז.) ושם מפארן הופיע ממונס לישראל והוא הר סיני כדלמר פי' ר"ע (שנת דף פט.) ושם ה' שמות יש לו סיני פארן ורבי אלחנן אומר דגריס ספיר מאי צעי צשעיר ומאי צעי צמינן והאי תימן לאו שם אומה הוא אלא שם רוח דרום כמו עורי צפון וצוי תימן כדדרשינן צספרי פרשת וזאת הצרכה מד' רוחות נגלה הקדוש צרוך הוא לישראל שנלמר אלוה מתימן יצא ולכן נימא שהנריך להציא פסוק דצצוק: כהנים

וסופריה שנאמר ויאספו לאומים ואין לאום אלא מלכות שנאמר וילאום מלאום יאמין ומי איכא ערבוביא קמי הקב"ה אלא כי היכי דלא ליערבבו אינהו [בהדי הדדי] דלישמעו מאי דאמר להו [מיד] נכנסה לפניו מלכות רומי תחלה מ"ט משום דחשיבא ומגולן דחשיבא דכתי' ³ ותאכל כל ארעא ותרושינה ותדוקינה ⁶ אמר רבי יוחנן זו רומי חיבת שטבעה יצא בכל העולם ומנא לן דמאן דחשיב עייל ברישא כדרב חסדא ⁷ דאמר רב חסדא מלך וצבור מלך נכנס תחלה לדין שנאמר ⁴ לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל [וגו'] ומעמא מאי איבעית אימא לאו אורח ארעא למיתב מלכא מאבראי ואיבעית אימא מקמי דליפוש חרון אף אמר להם הקב"ה במאי עסקתם אומרים לפניו רבש"ע הרבה שווקים תקנינו הרבה מרחצאות עשינו הרבה כסף וזהב הרבינו וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה אמר להם הקב"ה שוטים שבעולם כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם תקנתם ⁵ שווקים להושיב בהן זונות מרחצאות לערן בהן עצמכם כסף וזהב שלי הוא שנאמר ⁵ לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות כלום יש בכם מגיד זאת [שנאמר ⁷ מי בכם יגיד זאת] ואין זאת אלא תורה שנאמר ⁶ וזאת התורה אשר שם משה מיד יצאו בפחי נפש יצאת מלכות רומי ונכנסה מלכות פרס אחריה מ"ט דהא חשיבא בתרה ומגולן דכתיב ⁷ וארו היוא אחרי תנינא דמיא לדוב ⁸ ותני רב יוסף אלו פרסיים שאובלין ושותין כדוב ומסורבלין [בשר] כדוב ומגדלין

שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב אמר להם לפניו רבש"ע הרבה גשרים גשרוני. עשינו וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה אמר להם הקב"ה כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם מכם כרכים לעשות בהם אנגריא מלחמות אני עשיתי שנאמר ⁸ ה' איש מלחמה כלום יש בכם מגיד זאת שנאמר ⁷ מי בכם יגיד זאת ואין זאת אלא תורה שנאמר וזאת התורה אשר שם משה מיד יצאו מפחי נפש וכי מאחר דחזית מלכות פרס למלכות רומי דלא מהניא ולא מידי מאי טעמא עיילא אמרי אינהו בית המקדש ואנן בנינן וכן לכל אומה וכי מאחר דחזו לקמאי דלא מהני ולא מידי מ"ט עיילי סברי הנך אישתעבדו בהו בישראל ואנן לא שעבדנו בישראל מאי שנא הני דחשיבי ומאי שנא הני דלא חשיבי להו משום דהנך משכי במלכותיהו עדי דאתי משיחא ⁹ ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו וכתוב ¹⁰ אלוה מתימן יבוא וגו' מאי בעי בשעיר ומאי בעי בפארן א"ר יוחנן מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה עד שבא אצל ישראל וקבלוה אלא הכי אמרי כלום קיבלנוה ולא קיימונה ועל דא תברתהון אמאי לא קבלתוה אלא כך אומרים לפניו רבש"ע כלום כפית עלינו הר כוגיית ולא קבלנוה כמו שעשית לישראל דכתיב ¹¹ ויתיצבו בתחתית ההר ואמר רב דימי בר חמא ¹² מלמד שכפה הקב"ה הר כוגיית על ישראל ואמר להם אם אתם מקבלין את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם מיד אומר להם הקב"ה הראשונות ישמיעונו שנא' וראשונות ישמיענו שבע מצות שקיבלתם היכן קיימתם ומגולן דלא קיימום ¹³ דתני רב יוסף ¹² עמד וימרוד ארץ ראה ויתר גוים מאי ראה ראה ז' מצות שקבלו עליהן בני נח ולא קיימום כיון שלא קיימום עמד והתירן להן איתגורי איתגור א"כ מצינו ¹⁴ חומא נשכר אמר מר בריה דרבינא לומר

(א) שבעות ו: ע"ש, (ב) ר"ה ח: טו, (ג) ע"י מוס' לקמן יח. ד"ה וכן, (ד) נשעיה מג ושם אחת מי צהס, (ה) קדושין עב. מגילה יא, (ו) שנת לה: (ז) שנת פת. ע"ש, (ח) צ"ק לת, (ט) וצמות לה: ע"ש, (י) ג"ל צהס, (יא) תהליס לג, (יב) כמ"ל נוסף ד"ה: רומי חיבת רומי הרשעה תרגום של רשעה חיבת, (יג) ג"ל וישב, (יד) נדלימא במגינה יג, (טו) ס"ח מסוק, (טז) ע"ש דלימא ק אלא צנוקתא אחרת, (יז) ונס אחת טספתא אחרת צבל צימא: אחת ק' כמו שהמיקו מוס' דהלא, (יט) צנס"ח: הרשעה,

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מאי שנא וכו' שהס מדר' מלכות:

לעני רש"י

קופ"א [קוביא]. גיית, כיכל גדול ועגול.

מוסף רש"י

רומי חיבת. תרגום של רשעה שנלמ' (מלאכי ה) וקרלו להס גבול רשעה (שבעות א). מלך וצבור. כשקב"ה ין אחס (ר"ה) לעשות משפט עבדו. שלמה קאמר ליה (שם). דליפוש חרון אף. צעיל עומת צבור (שם). ומסורבלין. מושפץ ככסל (מגילה יא). צעיל כשה' לשון עיני ושומן הוא, ובעלמא נמי אמרינן קטון מסורבל ככסה, התלפזש ככסר כסרבל (קדושין עב). ואין להם מנוחה כדוב. דוב אין לו מנוחה, שהוא קשור הוך וזה ממד סביעמיו (שם). בתחתית ההר. חמת הסר ממש (שבת תפ). כוגיית. קוצא שמעלין זה שער (שם).

רבינו הגנאל

ויאספו לאומים ואומר להם מי בכם יגיד זאת ואת אלא תורה שנא' וזאת התורה ונכנסת החשובה מכל האומות והיא מלכות רומי שנאמר והיכול כל ארעא ותרושינה ותדוקינה. וא"ר יוחנן זו מלכות רומי שטבעה יוצא בכל העולם: ומאן דחשיב עאל ברישא כדרב חסדא דאמר מלך וצבור מלך נכנס תחלה שנאמר לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו אמר הקב"ה יש בכם מגיד זאת מיד יצאו בפחי נפש (אומרים לפניו רבש"ע) [וכ'] נכנסת אחריה מלכות פרס דהיא חשובה בתרה שנאמר וארו חזיא אחרי וגו' ותני רב יוסף אלו פרסיים וכי ויוצאין גם הם בפחי נפש אומרים לפניו רבש"ע כלום קבלנוה ולא קיימונה ועל דא תברתהון דאמר רבי יוחנן מאי דכתיב ויאמר ה' מסיני בא וגו' מלמד שהחזירה הקב"ה

1. כל הגוים נקבצו יחדו ויאספו לאומים מי בהם יגיד זאת וראשונות ישמיענו יתנו עדיהם ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת: ישעיהו מג ט
2. ויאמר ה' לה שני גוים בבטןך וישני לאומים ממעקי יצרדו ולאם מלאם יאמין ורב יעבר צעיר: בראשית כה כג
3. בן אמר חיקתא רביעיתא מלכו רביעיתא תקווא בארעא די תשא מן כל מלכותא ותאבל כל ארעא ותרושנה ותדקוה: וניאל ז' כג
4. ויהיו דברי אלה אשר התחננה לפני ה' קרבים אל ה' אלהינו יזמם וילקח לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישאל דבר יום ביומו: מלכים א ח טז
5. לי הצפק ולי הוקב נאם ה' צבאות:
6. וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל: דברים ד מד
7. וארו חזיא אחריתא תנבא דמינה לדב ולשטר כהן הקמת תולת עלעין כפופה בין שגה וכן אמרין לה קומי אבלי בשר שגיא: וניאל ז' ה
8. ה' איש מלמדה ה' שמו: שמות טו ג
9. ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מיהר פארן מרובת קדש מימינו אש דת לשון: דברים לג ב
10. אלוה מתימן יבוא ויקדוש מיהר פארן סלה פסה שמים הודו ותהלתו מלאה הארץ: חבקוק ג ג
11. ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המצותה ויתיצבו בתחתית ההר: שמות יז יז
12. עמד וימרוד ארץ ראה ויתר גוים ויתפצו חררי עד שחו נבעות עולם הליכות עולם לו: חבקוק ג ג

לתורה על כל האומות ולא קיבלוה אומרים לפניו רבש"ע [כלום] כפית עלינו הר כוגיית כישראל ואמרת אם אינכם מקבלים את התורה שם תהא קבורתכם שנא' ויתיצבו בתחתית ההר ולא קיבלנוה אומר להם ראשונות ישמיעונו. שבע מצות שקבלתם היכן קיימתם אותם